

links • rechts • geweld

Philippe Van Parijs over Charles Taylor

krisis

TIJDSCHRIFT
VOOR FILOSOFIE
67 ZOMER 1997

67

De (on)wil tot weten

Over feiten, waarden en politiek correct denken

EVELIEN TONKENS

Elke maand is het tegenwoordig raak. Elke maand komt er wel weer een vriendin met de vraag of ik dat ook gelezen heb. Dat boek, of dat artikel, waarin beweerd wordt dat mannen en vrouwen echt, diep, wezenlijk want biologisch verschillen. De jacht, de aanval, de verovering: het zit in de mannelijke natuur, er is niets aan te doen. Vrouwen hebben dat niet zo. Die zijn zacht en zorgzaam en blijven zitten waar ze zitten. Net als bij de apen. Het zit in de hormonen, of in de hersenhelften, of in de genen.

Of ik dat ook gelezen heb, vraagt die vriendin. Nee, zeg ik, dat interesseert me niet.

'O nee? Maar jij doet toch vrouwenstudies? Dan móet dat je toch interesseren?'

Nee, zeg ik, steeds koppiger, dat hoeft niet. Ik hoef dat niet te weten. Sterker nog: ik wil het niet weten.

Toegegeven: ik ben een typisch product van het gelijkheidsfeminisme. Ik ben er dus van overtuigd dat iedere formulering van 'diepe', niet-sociologische verschillen tussen de seksen, sekse-ongelijkheid bevestigt en bestendigt. Ik doe dus al vijftien jaar mijn best om vermeende 'diepe', bijvoorbeeld biologisch geachte, verschillen, te sociologiseren en/of te deconstrueren.

Ik vind onderzoek naar biologische sekseverschillen als verklaring voor gedrag politiek fout, maar niet *meer* politiek fout dan een heleboel ander onderzoek dat *iedereen* politiek fout schijnt te vinden. Zou heel Nederland niet op zijn kop staan als bleek dat hier onderzoek werd verricht naar verschillen in hersenen tussen joden en niet-joden? En zou de wereld niet te klein zijn, als bleek dat aan onze universiteiten onderzoek werd verricht naar genetische verschillen tussen bijvoorbeeld Marokkanen en Nederlanders, ter verklaring van verschillen in schoolprestaties? Terechte verontwaardiging. Maar waarom zijn biologische verklaringen bij etniciteit wel taboe, en bij sekse niet?

Een van mijn vriendinnen die graag over het mannelijk jachtinstinct leest, is muzieklerares. Dus ik vroeg haar: zou jij bijvoorbeeld willen, dat er onderzoek werd gedaan naar verschil in muzikale aanleg tussen Marokkanen en Nederlanders? Stel dat eruit kwam dat Marokkanen gemiddeld minder muzikaal zijn dan Nederlanders, zou je dat willen weten? Zou je er iets aan hebben, in je lessen? Of zou je dan denken, als een Marokkaans kind in de les slecht speelt: zie je wel, ze kan het niet? Terwijl je bij een Nederlands kind dat er niks van bakt, zou denken: ze heeft zeker niet geoeffend, maar ze *kán* het wel? En zou dat er niet toe leiden dat je de Marokkaanse

zou ontmoedigen en de Nederlandse zou aanmoedigen? Zo maken biologische 'feiten' zichzelf waar: de Marokkaanse gaat steeds slechter spelen, en de Nederlandse steeds beter. Zoals biologische theorieën over etnische groepen zichzelf gemakkelijk waarmaken, zo gaat dat met biologische theorieën van seksestereotypen ook: ook die maken zichzelf gemakkelijk waar.

Tot deze avond vroeg u zich misschien af of u wel zo iemand kende, zo'n politiek correct type, maar nu u mij hoort, weet u: ja, ze bestaan. De redactie van *Krisis* heeft er toch nog ergens eentje kunnen opscharrelen. Ze is zelfs bereid om haar ogen te sluiten voor de feiten, voor de waarheid, wanneer die haar niet uitkomt! Ze wil zich niet eens van nieuw onderzoek op de hoogte stellen!

Toegegeven: dat laatste is zwak. Vroeger of later zal ik die boeken en artikelen waar mijn vriendinnen zo enthousiast over zijn, toch wel moeten lezen. Maar de aantijging dat ik bereid zou zijn om mijn ogen te sluiten voor de waarheid, omdat die mij niet goed uitkomt, wil ik eerst nog eens nader bekijken. Gaat het wel om de feiten en de waarheid? Is het wel de waarheid waar ik tegen ben en waar ik mijn ogen liever voor wil sluiten? Dat betwijfel ik.

Onze geschiedenis is rijk aan biologische 'waarheden' over sekse. Deze zijn altijd sterk normatief geladen en hebben vergaande normatieve en politieke implicaties. Zo zagen artsen zich in de negentiende eeuw genoodzaakt vrouwen om medische redenen het schrijven en dichtten te ontraden: herhaaldelijk 'bleek' volgens medisch onderzoek, dat de chemische processen die met schrijven gepaard gingen, speciaal in het vrouwelijk lichaam tot dodelijke ziekte konden leiden (Battersby 1989). Ook de vrouwelijke geslachtsorganen werden voor van alles verantwoordelijk gesteld. Eerst was het de baarmoeder, die bij onbruik zou gaan wandelen in het lichaam en zo hysterie zou veroorzaken. Toen werden het de eierstokken. In 1848 schreef de fysioloog Virchow: 'Deze diepte van gevoelens, deze zachtmoedigheid, overgave en trouw, kortom alles wat wij aan een echte vrouw als vrouwelijk bewonderen (...) is alleen maar afhankelijk van de eierstokken. Men neme de eierstokken weg en het manwijf in zijn lelijkste halfheid (...) staat voor ons' (Baart en Brans 1989, 28). Weer later werd het vrouwelijk karakter verklaard uit de productie van oestrogenen, totdat ontdekt werd dat dit hormoon het meest door hengsten, mannelijke paarden dus, geproduceerd werd.

Zo zijn er voorbeelden te over van biologische 'inzichten' die later als vooringegenomen of naïef terzijde zijn geschoven. Bij nader inzien waren de 'feiten' toch niet zo hard – en zo kwamen ze terecht in het museum voor komisch bijgeloof. Juist dat zou ons moeten aansporen om hedendaagse biologische 'feiten' over sekse niet al te serieus te nemen. Ook hedendaagse wetenschappelijke inzichten over bijvoorbeeld het gebrek aan ruimtelijk inzicht van vrouwen, kunnen later makkelijk weer verworpen worden. Tot die tijd hebben ze echter een duidelijke normatieve werking.

Het feminisme is er in de afgelopen decennia aardig in geslaagd om biologische 'waarheden' over sekse ter discussie te stellen. Het vocabulaire van de sociale constructie van sekseverschillen is nog lang niet uitgeput. Maar als zelfs feministen het biologisch denken gaan omarmen, wie zal er dan nog voor zorgen dat de gedachte van sekse als sociale constructie zichzelf waar kan maken? Wie zal dergelijk onderzoek dan nog op de agenda zetten en financieel ondersteunen?

Zoals ik mijn redenen heb om tegen de biologische verhalen te zijn, zo hebben mijn vriendinnen ook hun redenen om zich van het sociaal-constructivisme af te wenden. Wat zoeken zij in de biologische verhalen? Eentje zei dat ze het wel rustig vond, dat ze nu niet meer alles hoefde te willen en kunnen. Een ander vond in deze verhalen troost voor het feit dat het niet lukt om haar dochter belangstelling voor vechten bij te brengen en haar zoon liefde voor poppen.

Via zogenaamd biologische theorieën worden normatieve kwesties uitgevochten. *Mijn* weerzin tegen biologisch onderzoek naar sekseverschillen is dus politiek gefundeerd, maar dat geldt niet minder voor de interesse van de *voorstanders* van dergelijk onderzoek. Laten we dat dan wederzijds toegeven en het gewoon direct over de normatieve en politieke kwesties hebben.

Als onderzoek in die zin politiek is, dan is het niet zo eerlijk om de ene partij van politieke correctheid te betichten en de andere van neutrale interesse in de waarheid. Dan is het zinniger om toe te geven dat elke partij van wetenschappelijk onderzoek iets verwacht, iets hoopt, er iets mee wil bereiken of voorkomen. Het gaat er niet om wat waar *is*, maar wat we waar willen *maken*. En dan kunnen we het dus, in plaats van over politieke correctheid van één partij, beter over de politieke bevoegdheid van alle partijen hebben.

Literatuur

- Battersby, C., *Gender and genius. Towards a feminist aesthetics*. Bloomington: Indiana University Press, 1989.
- Baart, I. en E. Bransen, *Vrouwen, geneeskunde en menstruatie. Een medisch sociologische analyse van het premenstrueel syndroom*. Den Haag: Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, 1989.